

**Göçün Piyasalara Etkisi ve Faktör Hareketliliğini Açıklama Gücü:
Emek Piyasalarının Küreselleşmesi ve Maliyetleri**

Esat Neyse DAŞDEMİR¹

Geliş Tarihi (Received): 29.05.2017 – Kabul Tarihi (Accepted): 19.06.2017

Öz

Bu çalışma göç hareketleri aracılığıyla üretim faktörleri arasındaki rekabeti, küreselleşmeden sağlanan kazançların ne şekilde paylaşıldığını ve bölgesel gelir farklılıklarını teorik çerçevede açıklamaktadır. Ayrıca bu çalışma bölgelerarası işgücü hareketlerinin, diğer bir deyişle göçün, sermaye hareketlerine neden olacağını ve sermayeyi emeğe göre üstün bir konuma taşıyacağını ima etmektedir. Bu bağlamda bölgelerarası faktör hareketleri; küreselleşme olgusunun bölüşümü ne şekilde etkilediğini, emek piyasaları entegrasyonunun yoksullukla ilişkisini ve ülkelerarası gelişme farklılıklarının kaynağını açıklayabilecek güce sahiptir.

Çalışma içerisinde küreselleşme beraberinde getirdiği eşitsiz gelir dağılımı, yoksulluk, bölgelerarası gelişme farklılıkları ve ulus ülke yapılarını bozarak; çokuluslu, ümmetçi yapılanmaları desteklemesi gibi yönleri nedeniyle eleştirilmektedir. Bu olumsuz etkilerin nasıl törpüleneceği ve küreselleşme sürecinin ne şekilde daha eşitcil ilerleyebileceğine dair politika önerileri sunmak çalışmanın temel işlevidir.

Bu çalışma uluslararası fon kuruluşlarını, fon arzcularının kartel yapılanmaları olarak tanımlanmakta ve bu nedenle küreselleşmeden elde edilen kazancın eşit bölüşülmediğini savunmaktadır. Bu bölüşümdeki adaletsizliği emek ve sermaye faktörlerinin küreselleşmeden aldıkları paylarla yorumlamaktadır. Bu sayede emek yoğun yoksul ülkelerle sermaye yoğun gelişmiş ülkeler arasında bir kıyas yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler, Göç, Emek Piyasası, Sermaye Piyasası, Bölgelerarası Faktör Hareketleri, Küreselleşme

* Lisans Öğrencisi, Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, esatdasdemir@gmail.com

Effect Of Migration To Markets And Explanation Power Of Factor Movements: Globalization Of Labour Markets And Costs

Abstract

This study aim that using migration movements for explanations with theoretical perspective in regional income disparities, competition between producing factors, and how to share that gains because of globalization. Also this study implies that interregional labour movements, in another saying migration, will be the cause of capital movements and because that act of migration capital will became superior position than labour. In this context interregional factor movements has the power to explain that how to effect of the globalization fact on income distribution and development different between nations, and relationship between poverty and integration of labour markets.

In the study, fact of globalization is criticized because of brought with itself that unequal income distribution, poverty, interregional development differences, and it impairing national government structures with supporting multinational and religious structures. Fundamental function of this study that present policy recommendations to how to rip off this unfavourable effect and how can proceed more equally that process of globalization.

This study defining international funding agencies as a cartel organization of fund supplier and therefore claims that gains of globalization are not equally divided. This unequally of that sharing is reviewed through share of labour and capital factors by globalization. In this way to be compared between labour intensive poor country and capital intensive rich country.

Keywords, Migration, Labour Market, Capital Market, Interregional Factor Movements, Globalization

Giriş

Küreselleşme sürecinin dayattığı önemli konulardan biri de göç olgusu, diğer bir deyişle emek piyasalarının entegrasyonudur. Yine küreselleşme süreci gibi, göç hareketi üzerine kabul görmüş tek bir göç kuramı yoktur. Aksine, birbirinden ayrı türetilmiş ve parçalanmış çok sayıda kuram öne sürülmüştür (Massey, Arango, Hugo, A., & Taylor, 2014). Bu çalışma, göçün nedenleri üzerinde yoğunlaşmamaktadır. Göçün nedenleri ve göç modelleri, göçün sonuçlarını açıklamakta araç olarak kullanılacaktır.

Tıpkı göçün nedenlerine yönelik kurulan modellerin farklılık göstermesi gibi, göçün sonuçları üzerine de farklı görüşler bulunmaktadır. Liberal iktisatçılar göç hareketinin emeğin marjinal verimliliğini her bölgede eşitlemek yoluyla ücretleri dengeye getireceğini savunurken planlı ekonomiyi savunan Marksist kesim küreselleşme gibi, göç hareketinin de yoksulluğu derinleştireceğini savunmaktadır.

Liberal ekonominin yeniden yapılanma sürecine girdiği son otuz yıllık dönemde uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları, insanları sosyal güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya zorlamaktadır. Bu durum, Kuzeyin zengin ülkeleri ile güneyin yoksul ülkeleri arasında var olan eşitsizliklerin daha da artmasına yol açmakta; insanı daha iyi yaşam koşullarına erişmek için göç etmeye zorlamakta ve kitlesel kaçışları beraberinde getirmektedir. (Güllüpinar, 2012)

Bu çalışma göç hareketi ve emek piyasalarındaki entegrasyon sürecinin, üretim faktörlerinin davranışları üzerine ne şekilde etki yaptığını ve bu faktörlerin küreselleşmeden elde edilen kazancı ne şekilde paylaştığına yönelik bir yorum getirerek göçün piyasa üzerine etkilerini ortaya sermektedir. Göçün yoksulluğu ve bölgeler arası gelir farklılıklarını derinleştirdiğini kabul eden bu çalışma; göçün, emek piyasaları kadar, sermaye piyasalarını da etkilediğine vurgu yapmaktadır. Yoksul ülke ve bölgelerin kalkınmasındaki ilk koşul göçün önlenmesidir. Diğer bir deyişle kısa dönemde yoksulluk göçün nedeniyken, uzun dönemde göç yoksulluğun nedeni olarak kendini göstermektedir.

Üretim faktörlerinin küreselleşmeden aldıkları kazancın belirlenmesi emek zengin yoksul ülkeler ile sermaye zengini gelişmiş ülkelerin küreselleşmeden elde ettikleri kazancı belirlemek için kritik öneme sahiptir. Hangi üretim faktörünün küreselleşmeden daha büyük pay aldığı, hangi tür ülkelerin küreselleşmeden kazançlı çıktığına dair bir bilgi taşımaktadır.

Emek piyasalarının entegrasyonu beraberinde pek çok sosyal sorunu da getirmektedir. Elbette bu sosyal sorunların ekonomik sonuçları da ortaya çıkmaktadır. Uluslararası göç ile ortaya çıkan çokuluslu yapılar, işgücü arasında etnik ve siyasal sürtüşmelere neden olarak emek arzcularının organize olmasını ve dolayısıyla sendikacılık faaliyetleri yolunu kullanarak pazarlık avantajı sağlamalarını önlemektedir. Bu durum ücretlerin düşük seviyelerde tutulmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla sermayedar, göç ve beraberinde gelen bu sosyal sorunların kendisi için getirdiği avantajları kucaklamaktadır.

Çalışmanın temel konularından biri göç hareketinin, sermaye hareketine neden olmasıdır. Göç hareketi sonucu gerek oluşan yığılma ekonomileri yüzünden, gerekse sermayenin bulunduğu ortamda marjinal verimliliğinin giderek artması nedeniyle; göç hareketi ile sermaye hareketleri arasında ters bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle emek, sermayeye gittiğinde sermayenin hareketi azalırken; emek bulunduğu sınırlar içerisinde kalır ise sermaye bu bölgeye gelecektir. Şuna vurgu yapılmalıdır ki bölge değiştiren faktör, bu değişimin risklerini ve maliyetlerini üstlenmekle kalmaz aynı zamanda rekabet üstünlüğünü de yitirmekle yüz yüze gelir. Bu nedenle sermaye, emeği kendine çekmek ister.

Göç hareketinin diğer bir sonucu ise ulus ülke yapılarını zedeleyip çokuluslu, ümmetçi yapıları güçlendirmesidir. Sermayenin, emeği kendine çekme arzusu, çokuluslulaşma düşüncesini desteklemesine neden olmaktadır. Öte yandan, çokuluslulaşmanın getirdiği bölünmüş ortam; emeğin birlik haline gelmesini engellerler ve sendikalaşamayan emek faktörü rekabet avantajını sermayeye bırakır. Bu çalışma ulus ülke anlayışını açık şekilde desteklemektedir.

1. Göçün Ekonomi Üzerine Etkileri

Göçün genel tanımı; bir üretim faktörü olan emeğin, coğrafi olarak, bir yerden başka bir yere hareketidir. (Çelik, 2005) Oysaki göçün ekonomi üzerine etkisi ilk ve en net şekilde emek piyasası görülse de tüketime, gelir dağılımına ve dolaylı olarak yatırım kararları ile üretim yapısına da ciddi ölçüde etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler uzun dönem içerisinde ekonominin yapısını ve kalkınma sürecini farklı boyutlara sokmaktadır.

1.1. Emek Piyasası ve Gelir Dağılımı

Neo klasik makro göç modeline göre, göç hareketi doğrudan doğruya ücretlerle açıklanmıştır. Eğer iki bölgede reel ücret dengesizliği varsa neo-klasik fiyat düzenleme modeli, kırsaldaki ortalama gelir yükselirken kentteki ücretlerin düşmesi nedeniyle ücretlerin göç

sırasında dengeye geleceğini belirtir (Todaro, 1976). Neo-klasik makro modelin belirttiği denge durumunun oluşmaması nedeniyle başlıca; neo-klasik mikro modeller, göçün itici-çekici etkileri ve Lewis'in (1954) "sınırsız emek arzı" kuramı gibi çalışmalar ortaya çıkmıştır. Öte yandan son dönemlerdeki çalışmalar göçmenlerin nitelikleri üzerine yoğunlaşarak, bu duruma bir açıklık getirmeye çalışmıştır. Buna göre, göçmenlerin seçkin bireylerden oluştuğu gözlenmektedir. Yapılan çalışmalarda kır-kent göçünün seçkin bir süreç olduğu belirtilir. Göçmenler; kaynak bölgenin en sağlıklı, en iyi eğitim görmüş, en enerjik, gelişmelere en açık, en zeki bireylerinden oluşur. (Çelik, 2005:179) Göç etme olasılığı ve eğitim seviyesi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi yüksek kişiler, görece daha hareketli, daha zeki, değişen fırsatlara karşı daha uyanık ve uyumludur. (Sahota, 1968:225) Dolayısıyla bunun bir sonucu olarak, fiziksel sermayenin yetersiz olduğu bölgeyi göç hareketiyle beraber beşeri sermaye de terk eder. Diğer bir değişle fiziksel sermaye, beşeri sermayeyi kendine çeker. Bu durumda göç veren bölgede zaten kıt olan beşeri sermaye daha fazla azalır, böylece diğer üretim faktörleri de atıl kalmış olur, bu da niteliksiz işgücünün istihdam oranını düşürecek ciddi bir unsurdur. Böylece göç veren bölgede gelir düşüklüğü ve işsizlik artar, bu da göçe neden verir. Bu durum bir kısır döngü şeklinde süregelir.

Neo-klasik makro göç modelinin söylediği göç veren bölgede ücretlerin yükseleceği teorisi genel olarak kabul görmese de, göç alan bölgede ücretlerin düşeceği doğru bir iddiadır. Bu açıdan bakıldığında göç olgusu emeği sermayeye çekerek, emeğin rekabet gücünü ortadan kaldırmaya yönelik girişilen bir harekettir. Elbette böyle bir hareketin sonucunda sermayenin üretimden aldığı pay artarken, emeğin payının azalacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca bölgede artan nüfus ve ücretlerdeki düşüşe bağlı olarak yatırım faaliyetlerinin artması bölgedeki rant gelirlerini yükseltecektir.

Sonuç olarak göç olgusu, emeğin rekabet gücünü kırmaya yönelik girişilen bir harekettir ve bu sayede emeğin üretimden aldığı paya sermaye sahipleri el koyabilecektir.

1.2. Piyasa Talebi

Göç yalnızca işgücü piyasaları arasında gerçekleşen bir değiş tokuş değildir. Göç aynı zamanda piyasa talebinin de yer değiştirmesi anlamına gelmektedir. Göç olgusu göç veren bölgede pazarın daralmasına, mevcut yatırımların atıl kalmasına ve yine bu bölgelerde becerikli işgücü ile sermaye gibi gelişmeyi sürükleyici dinamik üretim faktörlerinin yitirilmesine neden olarak geri kalmışlığı pekiştirmektedir. (Dinçer, Özaslan, & Kavasoğlu, 2003, s. 13)

Göç veren bölgede ticari işlemlerin daralması sonucu işbölümü ve uzmanlaşma ilkelerinden ödün verileceği açıktır. Öte yandan göç alan bölgelerde piyasa talebinin artması daha karmaşık sonuçlar verir. Bunun temel nedeni göç ile beraber işgücü arzındaki artışa bağlı olarak düşen ücretler sonucu bireylerin azalan gelirleridir. Göç alan bölgede piyasa talebinin genişlemesine karşın, bu talebin katma değeri düşük ucuz mallara yöneleceği açıktır. Dolayısıyla sanayileşme sürecine girmiş, sermaye yoğun üretim yapacak düzeyde olan bu ekonomi, emek yoğun sektörlere yönelir. Basit bir örnek vermek gerekirse teknoloji ve ileri düzey sanayi üretimi yapabilecek ekonomi göç sonrası tekstil, inşaat, gıda ve diğer temel ihtiyaç ürünleri üzerine yoğunlaşan sektörlere yönelecektir.

Göç veren bölgede tarım ürünü ve ara mallar üretildiği ve bu ürünleri göç alan bölgeye ihraç ettiği varsayımıyla, göç sonrası göç veren bölgede yaşanacak etkinlik kaybı, göç alan bölgeye artı bir maliyet olarak yansıtacaktır. Bu nedenle emek faktörü ucuzlasa dahi, hem piyasa talebindeki hem de ara malı maliyetlerindeki artışın göç alan bölgede ciddi bir enflasyonist baskı yaratacağı açıktır.

Elbette göçün tamamen olumsuz bir etkiye sahip olduğunu söylememiz yanlış olur. Göç veren bölgeler tarım(kır) bölgeleri oldukları için ticaret pek yaygın değildir, diğer taraftan şehre(merkezlere) göç olduğunda ticaret işlemleri ve para talepleri artar, işbölümü ve uzmanlaşma aracılığıyla üretimde etkinlik sağlanır. Öte yandan göç veren kır bölgesindeki tarım alanlarının atıl kalması ciddi bir etkinlik kaybına neden olur.

Göç sonucu ortaya çıkan etkinlik kaybının tek nedeni, göç veren bölgede atıl kalan üretim faktörleri değildir. Önceki bölümde değindiğimiz üzere göç olgusu emek arzıcısının pazarlık şansını azaltmak yoluyla, emeğin üretimden aldığı paya sermaye tarafından el konulması ile sonuçlanacaktır. Bu durumda ekonomik çevrenin bir kesimi zenginleşirken öbür kesiminin yoksullaşması beklenir. Gelir dağılımındaki bu adaletsizlik, bireylerin taleplerini de farklılaştıracaktır. Piyasada talep edilen malların çeşitlenmesi üretim ölçeklerinin küçülmesine neden olacak, ölçek ekonomilerinin sağlayacağı nimetlerden yararlanılamayacaktır. Şöyle ki; bireylerin gelirlerinin farklı olması kişilerin farklı nitelikte mallar talep etmesiyle sonuçlanacak böylece ekonomide ufak ölçekli, talebe bağlı, yüksek maliyetli ve verimsiz üretimlerin yoğunluğu artacaktır. Ters bir durum olarak, bütün bireylerin gelir dağılımlarında bir eşitlik söz konusuysa; bireyler benzer ürünleri talep edecek, ölçek ekonomileri ortaya çıkacaktır. Bu sayede ekonomide verimlilik, gelir dağılımı aracılığıyla talebi kontrol ederek artırılmış olur.

Başka bir ifadeyle; gelir dağılımındaki adalet, tüketim taleplerini benzer kılar, bu durumda ortaya çıkacak ölçek ekonomileri yoluyla verimlilik artışı sağlanır.

1.3. Yatırım ve Üretim Kararları

Üretim sürecinde yatırımcının belirlemek zorunda olduğu birkaç önemli karar vardır. Bunlar ne ve ne kadar üretileceği, nerede üretileceği ve nasıl üretileceği şeklinde ele alınmaktadır. Elbette yatırımcı belirlemek zorunda olduğu bu kararlarda tam bağımsız değildir. Yatırımcıların piyasalara bağımlı hareket etmeleri ve tıpkı ekonominin diğer oyuncuları gibi fayda/maliyet analizi yaparak rasyonel şekilde yatırım kararlarını alması karlılık ve üretimde sürekliliğin sağlanması için önem taşımaktadır. Diğer bir deyişle, üretimi belirleyen yalnızca üretici değildir, aksine üretici piyasaya göre strateji izlemektedir. Aytaş (2002) çalışmasında bu kararların “Bölgesel Rekabet Gücü Unsurları”na göre belirlendiğine vurgu yapmış ve bu unsurlar bölgesel üretim faktörleri, bölgesel talep koşulları ve tamamlayıcılık ilişkileri şeklinde başlıklandırılmıştır. Dolayısıyla piyasanın yarattığı ortam, rekabet gücünü etkilemek yoluyla işletmelerin kararlarında belirleyici olur.

Yatırım ve üretim sürecinde alınan bu kararları alt başlık halinde ele alalım.

1.3.1. Ne ve ne kadar üretileceğinin seçimi

Pazar ekonomilerinde nasıl bir ürün istendiğini, onu kullanacak olan kitle (yani tüketiciler) belirler. Tasarımcı ancak malzemenin cinsi, teknolojinin seçimi gibi konularda bir ölçüde özgürdür, fakat tamamen bağımsız değildir. Ürün tasarımını hedef kitlenin istekleri yönlendirir. Hedef kitlenin istediği işlevi yerine getirmeyen bir ürünün pazarda fazla şansı olmaz. (Yamak, 2004, s. 114)

Göç veren ekonomilerin geçimlik üretim yapan, tarım işçilerinden oluştuğunu düşünürsek göç veren bölgedeki piyasa talebi pek farklılaşmayacaktır. Diğer taraftan göç alan ekonomilerde gerçekleşecek ücret düşmesi, bireylerin gelirlerini düşürecek ve haliyle piyasa talebi ucuz mallara kayacaktır. Bu bağlamda üretici, değişen tüketici tercihinin tepki göstererek, piyasanın dışı kapalılık derecesine göre üretimlerini ucuz mallara kaydıracaklardır. Elbette ihraç hedefli üretim yapan piyasalarda aynısı olması beklenemez, bu piyasalar yerli talebe hitap etmediğinden içeride oluşacak gelir düşüşüne de duyarsız kalacaktır. Yalnız bu duyarsızlık bir dereceye kadar devam eder. Şöyle ki; göç alan ve ihraç yoğun üretim yapan bölgenin büyük ölçekli bir bölge olması varsayımı altında, bölgenin ithal ettiği malların fiyatı bu bölgedeki talep artışlarına ciddi ölçüde duyarlı olacaktır. Haliyle ithal mallarındaki fiyat artışları, ihracat malı

üreticilerini cezbedecek ve bölge ithal ettiği ucuz malların üretimine yönelecektir. Bu yolla hem bölge içi talep karşılanmış, hem de göç ile gelen emeğin niteliği yönünde üretim yapılmış olacaktır.

1.3.2. Yer seçimi

Bir üretim sisteminin tasarımında ilk ele alınması gereken konulardan birisi de, üretimin yapılacağı yerin seçimidir (Yamak, 2004, s. 101) Bu çalışmanın ölçeği daha makro düzeyde olduğundan, firmanın yer seçimi, bölge seçimi şeklinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda bölge seçiminde rol oynayan önemli faktörler şunlardır: 1. Pazar koşulları(talebin büyüklüğü), 2. Bölgenin altyapısı(yol, su, elektrik, iletişim), 3. İşgücü (Yamak, 2004, s. 105)

Yer seçimi sırasında dikkate alınan bu üç faktörden ikisi, pazar koşulları ve işgücü, doğrudan doğruya göç olgusu tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda, sabit sermayenin göç akımını takip edeceğini söylememiz yerinde olacaktır. Böylesi bir durum ise göç veren bölgeye yapılması muhtemel sabit sermaye yatırımlarını çalacak, diğer bir deyişle göç veren bölgede sabit sermaye birikimine engel olacaktır. Sabit sermayenin göç veren bölgeden kaçması bu bölgedeki işsizlik olgusunu kronik hale getirecek ve bu da göçü süreklileştirecektir. Göçün sürekli olması ise bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarının devamlılığı anlamına gelmektedir; müdahale edilmez ise bu durum bir kısır döngü şeklinde devam eder.

1.3.3. Üretim yönteminin seçimi

Belki de işletmelerin fayda/maliyet analizlerini en yoğun kullandıkları kısım üretim fonksiyonunun belirlendiği süreç için geçerlidir. Daha öncede belirttiğimiz üzere tasarımcı malzemenin cinsi, teknolojinin seçimi gibi konularda ancak bir ölçüde özgürdür, bu seçimleri piyasa koşulları belirler. Elbette piyasa koşullarının doğrudan ve dolaylı olarak üretim yolunu etkilediğini belirtmeliyiz. Piyasadaki faktör yoğunluğu ve bu faktörlerin fiyatları üretim fonksiyonunun doğrudan belirleyicileridir. Öte yandan piyasanın hangi malı talep ettiği ise üretim fonksiyonunu dolaylı şekilde etkiler. Şöyle ki, benzer kalite ve niteliklere sahip ürünlerin üretiminde kullanılan faktör bileşimleri de benzer yapıdadır. Bu benzerlik ucuz mallarda daha yoğun şekilde görülürken, ürünün gelir esnekliği yükseldikçe üretim fonksiyonu da çeşitlenecektir. Örnek vermek gerekirse bir tarım ürününün elde edilmesi için gerekli emek, sermaye ve toprak bileşimleri hemen hemen benzerdir. Yalnız sermaye ve teknoloji kullanımının daha esnek olduğu sanayi malları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir, bu tür mallarda üretim fonksiyonları piyasadaki faktör fiyatlarına göre çeşitlilik gösterebilir. Bu

nedenden ötürü üretim yönteminin seçilmesinde piyasada neyin üretileceği, en az piyasadaki faktör fiyatları kadar önemlidir; hatta üretim fonksiyonlarının çeşitlendirilemediği ve azalan verimlerin üst düzeylerde olduğu tarım ürünleri gibi ucuz malların üretildiği piyasalarda bu ucuz mallara olan talepteki artış gelir dağılımını da ciddi anlamda bozacaktır. Şöyle ki, tarımda emeğin azalan verimlere tabii olduğu düşünülürse, tarım ürünü talebi ve üretimi arttığında emeğin verimliliğinde düşüşler görülecektir, öte yandan toprak daha değerli bir faktör haline gelecek ve üretimden aldığı pay artacaktır.

Göç alan bir bölgede oluşacak emek arzı artışı ve ücretlerdeki düşüşler nedeniyle üretim fonksiyonlarının değıştireceği açıktır. Bu duruma göç alan bölgenin gelir esnekliği düşük ucuz mallara yönelmesi eklendiğinde ise, üretim fonksiyonunun çok farklı şekiller alacağı söylenebilir.

1.4. Kalkınma ve Yoksulluk

Göç olgusu üzerine yanıtlanması gereken ilk soru göç hareketinin, yoksulluğun bir nedeni mi yoksa sonucu mu olduğudur. Diğer bir değışle ülkeler yoksul oldukları için mi göç verirler, yoksa göç verdikleri için mi yoksullardır?

Göç, göç veren yer açısından erozyon olarak düşünülebilir, bu görüşe göre erozyon nasıl toprağın verimli tabakasını alıp götürmekteyse göç de, aynı şekilde, toplumsal katmanın verimli tabakasını ve bunun sonucunda kalkınmanın itici gücü olan potansiyelini alıp götürmektedir (Başel, 2006, s. 315). Göç veren yerlerde, insangücü kaybı, kırların boşaltılmasına, kalkınmanın önlenmesine yol açmaktadır (Serter, 1994, s. 53).

Göç eden nüfusun genç ve üretken nüfus olması, göç veren bölgelerdeki bağımlı nüfus oranını artırmakta, tasarrufları ve üretimi azaltmaktadır. Bunun sonucu olarak bölge içi tasarruf ve yatırımlar yetersiz kalırken, bu bölgelerde işgücünün azalması sonucu dış bölgelerden de buraya yatırım akışı sınırlı olacaktır.

Marksist bir iktisatçı olan Wallerstein (2011)'in, 1970'li yıllarda ortaya attığı Merkez Çevre(Dünya Sistemleri) Teorisi de yoksulluk sonucu göç edenlerin, göçtükleri yerlerdeki üretken nüfus olduklarına vurgu yapmaktadır. Castles ve Kosack (1985)'in çalışmasına göre göç, yoksul ülkelerin varlıklı ülkelere verdiği bir kalkınma yardımıdır. Castles ve Kosack'ın uluslararası ölçekte ele aldığı bu durum bölgesel anlamda da düşünülebilir. Göç olgusunun çevre ülkelere verdiği zararlardan Türkiye de nasibini almıştır. Nitekim Castles ve Miller

(2008) çalışmalarında “Kuzey Afrika ve Türkiye: Hala Batı Avrupa’nın emek gücü rezervleri mi?” sorusunu sormuşlardır.

Merkez-Çevre Teorisi taraftarlarına göre, yurt dışında istihdam imkânı sağlanan işçi göçü, daha ziyade kalifiye ve yarı kalifiye işçileri kapsamaktadır. Nitelikli işçiler yurt dışına gittiğinden kaynak ülkede nitelikli işgücü açığı doğar. Bu da ekonomik gelişmeyi olumsuz etkiler. Yani, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak bir yana geriletir. İşçi göçünün oluşumunu ve gelişimini dünya kapitalist sisteminin bir parçası olarak görmek gerekir. İşçi göçü kapitalist büyükler ile sömürülmeye müsait küçükler arası bir eşitsizlik ilişkisidir (Gezgin, 1991, s. 37).

Göç veren bir tarım bölgesi düşünüldüğünde göç sonrası üretken nüfus azalacağından, söz konusu ekonomide rant maliyetleri düşse dahi bölgede üretken nüfus kalmamasından dolayı tarım arazileri atıl kalacaktır. Bu durum doğrudan imalat sanayinde kullanılan girdi maliyetlerini yükseltir, haliyle göç veren bölgede yaşanan bu etkinlik kaybı göç alan sanayi bölgesine de sıçrayacaktır. Göç alan bu bölge için ise ücretlerin düşmesi ve talebin ucuz mallara yönelmesine ek olarak, aramalı maliyetlerinin artması bu bölgedeki üretim yapısını daha az girdi malı, daha fazla emek ve dolayısıyla daha az sermaye kullanan bir şekle bürünmesine neden olur. Başka bir deyişle, bölgenin üretimi emek yoğun ve katma değeri düşük, ucuz mallara kayar. Öte yandan, bir zorunluluk olarak özellikle konut sektörü ve yan sektörleri gelişir (Ören & Yüksel, 2013, s. 49); talebe bağlı olarak konut ve arsa fiyatları da artar. Bu durum konut sektörünün karlılığını artırır ve üretimden alınan payı girişimci ve toprak sahibi lehine çevirir. Bununla birlikte geliri düşük bireylerin konaklama sorununu gecekondulaşma yoluyla çözümlenmeyi deneyeceği açıktır. Gecekondulaşmanın ve nüfusun yoğunlaşmasının sonucu olarak da çevre kirliliği, yoksulluk, sosyal hizmetlerin hor kullanılması (Başel, 2006, s. 295) gibi toplumsal sorunlarla karşılaşılır.

Sonuçta göç veren bölgede etkinlik kaybı yaşanırken göç alan bölgenin üretim yapısının emek yoğun bir şekle bürünmesi, emeğin marjinal verimliliğini ve ücretleri düşürmek yoluyla, dolaylı olarak ekonomiyi potansiyelinden daha düşük katma değere sahip mamüller üretmeye zorlar.

Göçün sürekli bir olgu olması nedeniyle, göçü bölgesel ücret farklılıklarıyla bütünleştiren ve göç hareketlerinin bölgelerarası ücret farklılıklarını ortadan kaldıracaklarını savunan neo-klasik makro model göç olgusunu açıklamakta eksik kalmıştır. Bu eksikliğin temel nedeni göçün sonuçlarını yalnızca emek piyasalarında ele almalarından kaynaklanmaktadır.

Oysa göç olgusu ekonomik ve toplumsal pek çok sonuca eşlik eder. Bu çalışma göç olgusunun bölgesel ücret farklılıklarını giderememesi ve göçün sürekli hale geldiği “sürekli göç” durumunu sermaye hareketliliğiyle açıklamaktadır. Göç sonrası göç alan bölge piyasalarında hem faktör, hem talep genişlemesi eş anlı olarak görülür. Önceki bölümde sözünü ettiğimiz üzere yatırımcı, piyasalardaki değişmelere tepkisiz kalmaz. Göç alan bölge aynı zamanda sabit sermayeyi de bir mıknatıs gibi kendine çeker. Yalnız, bölgenin üretim yapısı da piyasalardaki değişime tepki gösterir ve önceki düzeye göre emek yoğun, ucuz malların üretimi artar. Buna bağlı olarak bölgeye giren bu sabit sermayenin niteliği de değişir. Bu nitelik değişimi neticesinde piyasa, katma değeri düşük mallara hitap eden ve daha fazla emeğe ihtiyaç duyan sabit sermayelere yönelir.

Unutulmamalıdır ki göç, göç veren bölgeyi yoksullaştırdığı için bu bölge sürekli olarak göç verecektir. Bu nedenle göç ve yoksulluk sürekli bir olgudur. Bu kısır döngüyü bozmak için göçü önlemek üzere politikalar uygulamak gerekmektedir.

2. Göçün Sosyal Etkileri: Ulus Ülke Yapısının Önemi

Dünya çapında göçmenlerin yoğun sınır ötesi hareketliliği, ekonomik gelişmelerden daha önemli bir hale gelebilmekte ve ulus-ülkenin temel taşı olan yurttaşlık statüsünü erozyona uğratabilmektedir. Aynı süreçte, benzerlik/aynılık ile farklılık/çeşitliliğin ve dinsel kimlikler, evrensel yönelik değerlerle birlikte ön plana çıkabilmektedir (Özyakışır, 2006, s. 78). Bu bağlamda küreselleşme geçmiş temellere bağlı ulus-ülke anlayışını sarsarak, yurttaşlarına belirli düşüncelerin dayatıldığı ideolojiler üzerine inşa edilen ülke anlayışı ön plana çıkmaktadır.

Emek piyasalarının entegrasyonu sonucu ortaya çıkan bu çok uluslu yapı ülkelerin sosyal ve kurumsal yapılarını da sarsmaktadır. Şöyle ki çok uluslulaşma, ulusçu yaklaşımları reddeden beynelmilel düşünceleri beraberinde taşıyacaktır. Bu bağlamda ülkeleri toplumların bir araya geliş nedenleri ile sınıflandıracak olursak, toplumlar iki şekilde oluşmaktadır. Birincisi; ortak geçmiş, ortak köken ve hedeflere sahip bir ulus halinde kümeleşen topluluklardır. Ulus kavramı günümüzde bir takım değişikliklere uğramış olsa dahi, ulus kavramının her tanımı benzer ilkeleri içermektedir. İkinci olarak ümmet; yani soy, kan bağı, dil ya da ülke birliği temelinde değil, din ve inanç birliği temelinde bir araya gelmiş topluluklar (Acar & Demir, 1992, s. 368) şeklinde bir araya geliş nedenlerine göre topluluklar ikiye ayrılır. Toplulukların bir araya geliş nedenlerinden yola çıkacak olursak, ülke sistemlerini de bu

paralelde ikiye bölmemiz mümkündür. Bu bağlamda ülke sistemleri; bir ulus anlayışını ya da sabit bir düşünceyi, görüşü temel alarak inşa edilmiş olabilir.

Küreselleşme süreci daha yerel nitelikte etnik ya da dinsel kimlikleri öne çıkaran “cemaatleşme” eğilimlerin yaygınlaşmasıyla el ele gitmektedir (Özgür & Özel, 2008). Şöyle ki; kapitalist dünyada karlılık arzulayan sermaye sürekli küreselleşme arayışı içindedir. Diğer bir deyişle kapitalist dünya sisteminde sermaye pazar alanını genişletmek ve karlılığını korumak hedefiyle küreselleşmeye ihtiyaç duyar. Bu bağlamda liberal kapitalist piyasalar, beynelmilel düşünceler üzerine inşa edilmiş ülke anlayışının doğal birer dostlarıdır. Yani küreselleşme olgusu ve ünmetçi ülke sistemleri arasında zaruri bir ilişki vardır. Bu iki olgu birbirlerinden destek alarak yükselir.

Önceki bölümde emek piyasalarının entegrasyonu sonrası ortaya çıkacak ekonomik değişimler üzerinde durmuştuk ve bu değişimler hem göç alan, hem göç veren ülke açısından olumsuz sonuçlar barındırmaktaydı. Oysa küreselleşmenin ekonomik maliyetleri olduğu kadar, sosyal maliyetleri de mevcuttur. Şöyle ki:

İdeoloji temelli çokuluslu ülkeler yapısı gereği, ülkenin ve toplum genelinin benimsediği söz konusu düşünceye taraf olmayan yurttaşların dışlanması sonucunu da beraberinde getirecektir. Örneğin dini temellere dayanmış bir ülke, farklı dini görüşlere açık olmayacak ve değişik görüşlere sahip yurttaşları dışlayacaktır. Böylesi bir sistem bireylerin düşüncelerini adeta bir kafese hapsederek sınırlar ve kafesin dışına çıkan bireye çeşitli yaptırımlar uygular.

Yine ideolojik temellerle kurulan bir ülkeyi ele alalım. Bu ülkenin ömrü ne kadar olabilir? Ülkenin benimsediği düşünce veya görüş, bilim dünyasında ve sosyal dünyada gelişmelere ne kadar karşı koyabilir?

Düşünceler esnek, değişebilir olduklarından ülkenin temellerini bir takım ideolojilerin oluşturması, ülke ve dolayısıyla her türlü kurumsal yapının yankısızlığına ve ülkenin ömrünün kısa vadeli kalmasına neden olacaktır. Söz gelimi sabit bir düşünce ya da görüş etrafında kurulu bir ülkede doğan kimse bu görüşü benimsemez ise ülkesini değiştirmek zorunda bırakılacaktır. Öte yandan soya dayanan ve ulusçu iradeyle işleyen bir ülkede böyle bir durum görülmeyecek, ülke ömrü daha uzun olacaktır. Buna ek olarak ülkede düşünce farklılıklarının olması, düşünce çatışmalarından yeni ve daha güçlü görüşlerin elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Öte yandan ülkenin tek bir düşünce ya da görüşü benimsemesi, bu görüşün eskimesiyle ya da kürede

yaşanacak gelişmelerle daha etkin görüşlerin ardında kalması, toplumu farklı görüşlere sürükleyecek ve söz konusu ülkeyi yıkıma sürükleyecektir.

Yukarıda derinlemesine açıkladığımız tüm bu nedenlerden dolayı ulus-ülke sistemleri küresel düşünceler altına temellenmiş, çokuluslu yapıya sahip ülke sistemlerinden daha üstündür. Ulusal birliğini sağlamlaştıran ülkelerin ekonomi, adalet, demokrasi ve eğitim gibi alanlarda ciddi ilerleme kaydettiği görülmektedir. Diğer bir deyişle; sosyal ve ekonomik anlamda ilerlemenin ön koşulu ulusal birlikten geçmektedir. Şöyle ki; yurttaşlarının ulus bilincini güçlendiren ve bu bilinci yaşamın her alanına yaymayı başaran bir ülkeyi ele alalım. Böylesi bir durumda söz gelimi bir öğretmen, sorumlu olduğu öğrencinin gelecekte kendisinin emekli aylığını ödeyeceğini bildiği için daha iyi bir eğitim hizmeti sunacaktır.

Çokuluslulaşmanın getirdiği en önemli sorunlardan biri de etnik çatışmalardır. Şöyle ki; gelişmiş ülkeler geri kalmış ülkelerin işgücünü, tıpkı hammadde gibi, bir aramalı olarak üretimde kullanmak üzere kendine çeker. Elbette bu gelişmiş ülkede yerleşik olan emek sahiplerinin üretimden aldıkları payı düşürecek ve gerek bu nedenle, gerekse kültürel farklılıklar nedeniyle ırkçı faaliyetler göç neticesinde kaçınılmaz şekilde artacaktır. Castles ve Miller (2008) uluslararası göçün, ırkçı tutumlara neden olacağını dile getirmiştir. Bu durum yerel ve göçmen emek arzcuları arasında bir kutuplaşma yaratacağından, emek sahiplerinin birleşmesi engellenecek ve böylece emek kesiminde bir monopol güç oluşmayacaktır. Emek sahiplerinin monopolcü güçten yararlanarak ücret artışlarını önleyen bu durum, sermaye sahiplerinin yararına bir haldir. Başka bir deyişle; küreselleşmeyi ve çokuluslulaşmayı destekleyen sermaye, bunu yalnızca ücretlerin düşmesi için yapmaz. Çokuluslulaşmanın beraberinde getireceği çatışma ortamı da emek kesimindeki monopolleşmeyi önleyeceğinden, sermaye tarafına artı bir fayda sağlayacaktır.

Bütün bunların yanında göçün ekonomik etkileri dolaylı olarak sosyal etkilere de eşlik etmektedir. Başel (2006) çalışmasında bu etkileri detaylı şekilde ele almış, Akan ve Arslan (2008) işsizliğin yalnızca ekonomik bir sorun değil, sosyal bir sorun olduğunu da vurgulamıştır. Öztürk ve Altuntepe (2008) ise göçün artan işsizlik, yoksullaşma ve gelir dağılımında adaletsizliği ve böylece eğitimin maddi getirirlerinin iyice azalması sonucu çocuk emeğinin yaygınlaşmasına neden olduğunu işaret etmiştir. Elbette göç alan bölgede eğitimin maddi getirilerinin azalması, bu bölgedeki üretimin emek yoğun yapıya bürünmesi ve talebin beşeri sermaye gerektirmeyen ucuz mallara kaymasıyla açıklanabilir. Diğer çalışmaların “sosyal etkiler” başlığı altında ele aldığı yoksulluk, gelir dağılımında adaletsizlik ve kalkınma sorunları

gibi göç sorunlarını biz “ekonomik etkiler” başlığında sosyal normlardan yalıtılmış, daha iktisadi bir bakış açısıyla ele almıştık. Bu nedenle sözünü ettiğimiz etkiler üzerinde daha azla durmayacağız.

3. Bölgelerarası Faktör Hareketleri

Liberal okulun temel görüşlerinden biri, faktörlerin karlı oldukları piyasa ya da endüstriye geçiş yaparak karlarını eşitleyeceğidir. Böylece sermaye-emek oranlarını eşitlemek yoluyla piyasaların karlılığı, bölgelerarası gelir düzeyleri ve endüstriler arası karlar dengelenecektir. Ancak başta da belirttiğimiz üzere bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları göçlerle birlikte derinleşmiş, talep değişimlerine bağlı olarak endüstriler arası karlılıklar farklılaşmış, fonksiyonel gelir dağılımında sapmalar olmuş ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gitgide artmıştır. Marksist-Sosyalist düşünürlerin başını çektiği küreselleşmenin maliyeti olarak yoksulluğu işaret eden pek çok çalışma vardır. Bu çalışma küreselleşmeyi bir süreç olarak ele almakta ve bu sürece konu olan aktörler arasındaki davranışlara açıklık getirmeyi hedeflemektedir. Diğer bir söyleyişle küreselleşme, herkesin daha fazla yağmalamaya çalıştığı bir hazinedir ve üretim faktörleri bu hazineden en büyük payı alabilmek için bir yarış içindedirler. Bu yarış içerisinde göç olgusu ile sermaye akımlarının hareketlerinin ne şekilde gerçekleştiği ve bu hareketlerin bölüşümü nasıl etkilediğine açıklık getirilecektir.

Liberalizasyon neticesinde üretim faktörleri, getirilerinin daha yüksek olduğu bölgelere geçme fırsatı yakalamaktadırlar. Bu geçiş işlemlerinin sürekli ve şiddetli şekilde yapılması, söz konusu ekonomilerde derin etkiler yaratabilmektedir. Faktör akımları sonucu ortaya çıkan etkilerin bu denli büyük boyutlarda olması, bu akımlara müdahale edilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Bu müdahalecilik özellikle emek piyasalarının entegrasyonlarında kendisini gösterse de, sermaye hareketleri üzerine kambiyo önlemlerden ziyade ulusal merkez bankaları aracılığıyla bir kontrol şansı tanınır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, küreselleşmeden hangi üretim faktörünün kazançlı ya da diğerine göre daha kazançlı çıkacağıdır. Düşünüldüğü zaman sermaye faktörü, ulusal merkez bankalarının biçtiği faizlerle ülkeden ülkeye akmaktadır. Öte yandan, sermaye zengini, gelişmiş ülkelerin sermaye ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkelere göre daha az konumda olduğu bir ortamda; sermaye küreselleşme pastasından en büyük payı alacaktır. Bununla birlikte uluslararası sermaye akımları üzerinde IMF ve WB gibi sermaye arzcularını kartelleştiren kurumların uluslararası piyasalarda etkinlik kazanması sermayenin gelişmekte olan ülkelere daha yüksek fiyat, yani faiz oranlarından gitmesine neden olacaktır.

Küreselleşme sonucu faktör piyasalarında gerçekleşen bu entegrasyon sürecini emek ve sermaye faktörleri için ayrı başlıklarda ele almak daha doğru olacaktır.

3.1. Emek Hareketliliği

Neo-klasik makro göç modelinin söylemine paralel olarak Sjaatad (1962) ve Greenwood (1971) göçün düşük kazançlı bölgelerden yüksek kazançlı bölgelere doğru bir hareket olduğunu vurgulamıştır. Ancak göçler yalnızca ücret farklılıklarıyla açıklanmamıştır. Harris ve Todaro (1970) modellerine göçü etkileyen faktör olarak iş bulma beklentisinin belirleyicisi olan işsizlik oranını da eklemiştir. Nitekim Mitze ve Reinkowski (2010) tarafından Almanya’da 1996-2006 yılları arasında doksan yedi bölgeyi kapsayarak yapılan gözlemsel çalışmada işsizlik ve net göç arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur. Yalnız bu durum gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde farklılık göstermektedir. Issah, Khan, ve Sasaki (2005), Harris-Todaro modelini Gana’da 1970-1999 dönemi için test etmiş ve modelin aksine, işsizlik oranı ile net göç arasında pozitif yönlü ilişki bulmuşlardır. Yine Ercilasun, Gencer ve Ersin (2011) Türkiye üzerinde yaptıkları gözlemsel çalışmada işsizlik ve net göç hızı arasında negatif yönlü ilişkiyi vurgulamışlardır.

Göç hareketlerinin gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde gözlemlenen bu farklılığın nedeni olarak neo-klasik mikro modeldeki göçün itici ve çekici etkileri; diğer bir ifadeyle şehirdeki altyapı, sağlık, eğitim imkânları ve beklentiler gösterilmektedir. Ancak göçü yapan işgücünün niteliği de bu nedenler arasında sayılmalıdır. Gelişmiş ülkelerde iç göç hareketi kentten-kente şeklinde görülürken, gelişmekte olan ülkelerde bu durum kırdan-kente göç şeklinde gözlemlenmektedir. Kentten-kente göçleri gerçekleştiren bireyler(işgücü) daha vasıflıdır (Öztürk, 2010, s. 260). Bu nedenle, kentten-kente göç durumunu işgücü göçü olarak değil, beşeri sermaye göçü şeklinde adlandırmak daha doğru olacaktır. Kentten-kente göç durumunda ön plana çıkan etken bireylerin rasyonel davranışdır ve daha ziyade bireylerin öznel arzularıyla ilgilidir. Oysa kırdan-kente göç hareketi toplumsal nedenler ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanır. Ancak bu göç hareketi gelişmişlik farklılıklarını gidermekten ziyade, bu farklılıklar arasındaki uçurumu derinleştirir. Bu derinleşmenin neticesi olarak da göç alan bölgede işsizlik artışı ve yoksulluk görülecektir.

Anlaşılaacağı üzere gelişmiş ülkelerde gerçekleşen kentten-kente göç durumunda beşeri sermayenin hareketi söz konusudur. Bu niteliğe sahip bir göç hareketini sermaye göçü sınıfına koyacak olursa, gittiği bölgede istihdam yaratması muhtemel olacaktır. Göçe katılan işgücünün niteliği istihdamda olan ve istihdamda olmayan işgücü göçü şeklinde de ele alınabilir. Şöyle ki;

istihdamda olan işçiler bakımından göç etme eğilimi farklılık göstermektedir. Niteliklerine göre “Mühendisler, teknisyenler, araştırmacılar ve idarecilerden oluşan ‘beyaz yakalılar’ın, el- işçilerinden ibaret olan ‘mavi yakalılar’a” (Dura, 1990, s. 71) göre daha hareketli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kentten-kente gerçekleşen göç hareketinde söz konusu aktör olan beşeri işgücünün göç ettiği emek piyasasına işsiz olarak değil, istihdam edilmiş şekilde katılması işsizlik oranı üzerine herhangi bir baskı yapmamasını sağlayacaktır.

İstihdam halindeki işgücü göçünün, emeğin niteliğine göre farklılaşması başka bir gerçeği de ortaya çıkarmaktadır. Nitelikli işgücü beşeri sermaye olarak düşünülürse, niteliksiz emek hareketsiz haldeyken, beşeri sermaye hareketlidir. Bu çalışmanın vurguladığı üzere, emeğin hareketsiz olduğu durumda sermaye hareketlilik kazanmaktadır. Nitekim yapılan diğer gözlemsel çalışmalarda benzer bulguları ortaya koymuş ancak beşeri sermaye ve niteliksiz işgücünün hareketliliğindeki bu ilişkiye açıklık getirmemişlerdir. Yine istihdamdaki işgücü üzerine yapılan bir çalışmada, “J. Ladinsky (1967) profesyonel ve teknik elemanların göç etme eğiliminin diğer mesleklerdeki işgücüne kıyasla iki katı olduğu sonucuna ulaşmıştır” (Schlottmann & Herzog, 1984, s. 79). “ABD, İngiltere ve Kanada’da beyaz yakalıların ve bunlar arasında da profesyonel ve teknik elemanların göç oranlarının görece daha yüksek olduğu bulunmuştur” (Long, 1973, s. 255).

Özetlemek gerekirse bölgelerarası emek hareketleri, göç veren bölgenin yapısı ve göç eden kişilerin işgücü piyasalarındaki durumlarına göre farklı sonuçlar vermektedir. Sonuçların bu denli farklı olmasındaki temel unsur işgücünün niteliğiyle ilgilidir. Kentten-kente yapılan göç ya da istihdam halindeki işgücünün gerçekleştirdiği göçlerde nitelikli işgücü göçü daha yoğun yapıdadır. Nitelikli işgücü, beşeri sermaye olarak düşünüldüğünde, beşeri sermaye kullanımının piyasada artması işgücüne daha fazla istihdam alanı yaratacaktır.

3.2. Sermaye Hareketliliği

Tıpkı emek piyasalarında olduğu gibi neoklasik modele göre sermaye, marjinal getirisinin yüksek olduğu bölgelere geçmek suretiyle bölgelerarası marjinal getirisi eşitlendiğinde bu geçişler de duracaktır. George Fane (2000)’e göre sermaye liberalizasyonunun üç büyük getirisi vardır. Bunlardan ilki sermayenin, marjinal getirisinin yüksek olduğu ülkelere ve sektörlere geçişine imkanı vermesidir. Böylece ücretlerin düşük olduğu ülke ve sektörlere giren sermaye sayesinde ücretler artarak, diğer ülkelerle eşitlenebilecektir. İkincisi, portföy risklerinin dağıtılması ve üçüncü faydası ise küçük ülkelere toplam gelirlerinden daha fazla toplam harcama imkanı vermesidir.

Elbette küreselleşmeyle beraber artan sermaye hareketleri uygulamada, bölgelerarası ücretleri eşitleme işlevinde başarılı olamamıştır. Bu çalışma söz konusu başarısızlığın nedenlerini iki şekilde açıklamaktadır. İlk olarak, uluslararası sermaye arzcularının az oluşu ve sermayenin uluslararası kartelci kurumlar sayesinde karlılığını daha da artırmasıdır. Oluşturdukları bu karteller sayesinde fon talebinde bulunan ülkeler için fiyat farklılaştırmalarına da gittiklerini belirtmek gerekir. İkinci neden ise küreselleşmeyle beraber sermayenin emeği çekmesidir. Diğer bir deyişle emeğin bölgeler arası hareketinin, yani göç hareketinin artmasıdır. Emek sermayeye geldiğinde, sermayenin risk ve diğer maliyetleri (altyapı maliyetleri, söz konusu bölgedeki kurumsal yapının dayatmaları, vergiler gibi) üstlenerek başka bölgelere geçmesine gerek kalmaz. Hem de bu sayede emeğin rekabet gücü törpülenmiş olacaktır. Saydığımız nedenlerden dolayı sermaye sahipleri, emeğin sermayeye geldiği durumu tercih ederler. Bu yolla yalnızca buldukları emek piyasasında işgücünü arttırmakla kalmayacak gerek kültürel farklılıklardan, gerek çıkar ilişkilerinden dolayı emek arzcularının örgütlenmesinin önüne geçilmiş olacaktırlar. Bu nedenle sermaye sahipleri emek piyasalarının entegrasyonunu, sermaye piyasalarının entegrasyonundan daha çok tercih ederler. Emek piyasalarını veri kabul edersek; tamamen liberal koşulların geçerli olduğu küresel sermaye piyasaları entegrasyonunda sermaye sahipleri, küreselleşmeden minimum kazancı elde etmiş olacaktır.

3.3. Emeğin Sermayeye Gelmesi Durumu: Küreselleşmenin Kazanan Tarafı Sermaye mi?

Emek ve sermaye hareketliliği başlıkları altında değinildiği üzere üretim faktörleri, küreselleşme pastasından daha büyük pay alma çabası içindedirler. Küreselleşmenin eşlik ettiği emek yoğun ülkelerdeki artan yoksulluk sorunu, bu pastadan sermaye zengini ülkelerin en büyük dilimi aldığını göstermektedir. Bunun nedenleri sermaye zengini ülkelerin işbirliği içinde oluşu ve kartelleşmeleri sonucu monopolcü güç haline gelerek fon talep eden ülkelere, bu fonları yüksek fiyatlardan satmalarıdır.

İki farklı ülkede aynı malın üretiminde kullanılan bir birim emek farklı çıktılar veriyorsa, bu durumun nedeni emeğin az çıktı verdiği ülkede sermayenin az kullanılması ve Azalan Verimler Yasası gereği yoğun olan emeğin verimliliğinin de düşük olmasıdır. Böylesi bir durumda sermaye-emek oranı eşitlenene kadar ülkeler arası faktör hareketi gerçekleşir. Yalnız Lucas (1990) çalışmasında Birleşik Devletler'deki bir birimlik emeğin çıktısı ile Hindistan'daki bir birimlik emeğin çıktısı arasında on beş kat fark olduğuna vurgu yaparak

gelişmiş ülkeler ve yoksul ülkeler arasındaki bu farkın sermayenin yoksul ülkelere yönelmemesi olduğunu ima etmiştir. Ayrıca çalışmasında sermayenin neden yoksul ülkelere yönelmediğine piyasa başarısızlıkları, yoksul ülkelerdeki ekonomik riskler ve beşeri sermaye farklılıklarıyla açıklık getirmeye çalışmıştır. Bu çalışma sermayenin hareketsizliğini emeğin hareketliliği, diğer bir ifadeyle göç ile açıklamaktadır.

Anlaşılabacağı üzere sermayenin temel hedefi marjinal getirisini yükseltmektir ve davranışlarını buna göre gerçekleştirir. Sermaye bu hedefe ulaşmak için izleyebileceği iki yol vardır. Birincisi sermayenin yoksul ülke ve bölgelere akması yoluyla marjinal getirisinin eşitlenmesidir. İkinci yol ise sermayenin emeği kendisine çekerek bulunduğu bölge içerisinde karlılığını yükseltmesidir. Sermaye için ikinci yol daha cezbedicidir. Bu sayede sermaye akışları sonucu oluşacak maliyetler ve risklerden kaçınmış olmakla kalmaz, emeğe karşı bir rekabet üstünlüğü de sağlamış olur. Diğer bir deyişle sermaye, emeğin yönettiği piyasalara gitmek yerine, kendi yönettiği piyasalara emeği çekmiş olur. Bu nedenlerden dolayı sermaye, sürekli olarak hareketsizleşme eğilimi içindedir. Öte yandan sermayenin hareketli hale gelmesi, emeğin hareketsizleşmesine bağlıdır. Bu durumda emek, sermayenin bulunduğu piyasalara gitmeyecek; böylece bu piyasalardan emek yoğun piyasalara beşeri sermaye dâhil, sermaye akımları gerçekleşecektir. Bu söylemi göz önüne alarak düşündüğümüzde emek ve sermaye hareketleri önünde engel bulunmayan dışa kapalı bir piyasada yurtiçi sermaye akımlarının belli bölgelerde kümeleşmesi ve belli bölgelerin sürekli olarak yoksulluk sorunları çekmesi sonucu ortaya çıkacaktır. Öte yandan emek hareketleri önünde gerek siyasal gerek sosyal engeller bulunan ancak sermaye hareketlerinin nispeten serbest olduğu uluslararası ekonomilerde, emeğin hareketsiz oluşu uluslararası sermaye akımlarını artıracak ve sermayenin belli bölgelerde yığılmasının önüne geçilmiş olacaktır. Buradan şu sonuç çıkarılabilir; göç hareketinin önüne geçmeyi başaran gelişmekte olan ekonomiler sermayeyi kendine çekerek ya da mevcut sermayesini koruyarak hızlı bir gelişme sürecini yakalayacaktır. Öte yandan sürekli göç veren bir ekonomiden sermaye çıkışlarının gerçekleşeceğini vurgulamak gerekmektedir.

Giriş ve çıkışların serbest olduğu bir piyasada emek, sermayeye göre daha hareketlidir. Bunun temel nedeni sermayenin daha organize olması ve hareket etmeden önce piyasaları analiz etme sürecinin daha fazla olmasıdır, diğer bir ifadeyle risklere karşı daha duyarlı olmasıdır. Öte yandan emek için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Emek faktörü organize şekilde hareket etmez. Göç aslında kitlesel halde yapılan bireysel bir harektir. Emeğin sermayeden daha hareketli olmasındaki diğer bir nedense sermayenin yavaş hareket etmesindedir. Başka bir ifadeyle, bir bölgeye fabrika kurarak bu fabrikayı işler hale getirmek

en iyi ihtimalle aylar alacak bir süreçken, emek sahibi aylarca işsiz kalmayı ve o fabrikanın açılmasını beklemeyecektir. Bu nedenle halihazırda kurulu olan üretim tesislerine göçecektir.

Özetlemek gerekirse emeğin sermayeye gitmeye bu denli elverişli olması ve sermayenin de emeği kendi bulunduğu piyasaya çekme arzusu emeği hareketli bir hale getirirken, sermayeyi hareketsizleştirmektedir. Emek göçünün bölgeler üzerine etkilerini daha önceki bölümlerde açıklamıştık. Emek göçünün bu denli yüksek olması, yoksulluk sorunlarını derinleştirmekle kalmayacak, sosyal sorunları da beraberinde getirecektir. Elbette bu sosyal sorunlar sermaye için istenilen bir ortamdır. Ulus ülkelerin, ümmet kapsamında birleşmesine bağlı olarak beraberinde gelen çatışma ortamı işgücünün birliğine ve sendikalaşmasına imkan vermeyecek; dolayısıyla sermaye, emeğe karşı ciddi bir üstünlük sağlamış olacaktır.

Sonuç Ve Politika Önerisi

Göç hareketi yarattığı etkiler nedeniyle göz ardı edilemeyecek bir olgudur. Bu olguyu yalnızca toplumsal ya da bölgesel koşulların bir sonucu olarak görmek ve göç olgusunu kendi akışına bırakarak müdahaleci davranmamak, güçlü bir ekonomi politikası aracını kaybetmek demektir. Diğer bir deyişle göç olgusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermaye yoğun üretim modeline geçiş sürecinde etkin bir ekonomi politikası aracına dönüştürülebilir. Göç hareketinin, sermaye ve özellikle toprağın atıl kaldığı bölgelere yönlendirilmesi; emek bol ülkelerde emeğin marjinal getirisini artıracığından, ciddi bir artı değer yaratacaktır.

Liberal bir ekonomide ücretlerin yüksek olması katma değeri yüksek mamul üretildiğinin önemli bir göstergesidir. Ücretlerin yükselmesi sermayenin miktarına ve ne kadar etkin kullanıldığına bağlıdır. Bu bağlamda gelişmemiş bir ülkenin en zengin sermaye kaynağı topraktır. Dolayısıyla toprağın etkin kullanımı ücretlerin yükselmesini sağlayacak en elverişli yöntemdir ve toprağın etkin kullanımı göç hareketi ile doğrudan ilişkilidir. Göçün önlenmesi sonrası sermaye kullanımında etkinlik sağlanacak ve ücretler olması gereken yükseklikte kalacaktır. Ücretlerin yüksek olması girişimciyi emek yerine, sermaye yoğun üretim yapmaya zorlayacak; üretime ayrılan kar payları oranı yükselecektir.

Küreselleşme sürecinin büyük zenginlikler doğurduğu reddedilemez bir gerçek. Yalnız, ortaya çıkan bu zenginlik, bölüşüm sorunlarını da beraberinde getirir. Kar maksimizasyonu peşinde koşan ekonomik aktörler, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan bu geliri bölüşmek için birbirleriyle yarış içindedir. Göç hareketi ise bu yarışın bir sonucudur. Emeğin, çeşitli maliyetlere katlanarak, bulunduğu piyasadan sermaye yoğun bir piyasaya gitmesi; diğer bir

değişle emeğin sermayeye gelmesi durumu, bu yarışın kazananının sermaye olduğunu ortaya koymaktadır. Elbette gelir dağılımının bu denli adaletsiz hale gelmesi ve sermayenin yüksek oranlarda bir rekabet üstünlüğü elde etmesi, başta üretim etkinliği gibi pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Uluslararası ölçekte bakıldığında, IMF, WB ve diğer uluslararası fon ve kredi derecelendirme kuruluşları; sermaye arzcularını bir araya getirerek kartel üstünlüğü elde etmelerini sağlamaktadır. Bu durum, sermayenin yüksek fiyatlanmasına ve uluslararası piyasalarda etkin kullanılmamasına neden olmaktadır. Bu gibi kurumlar sermaye zengini gelişmiş ülkelerin çıkarlarını korurken, emek zengin ülkeler; sermayenin bu kartelci yapılanması nedeniyle rekabet üstünlüğünü gelişmiş ülkelere bırakmış ve küreselleşmeden pay almak bir yana dursun, ortaya çıkan göç hareketleri nedeniyle kalkınma hızları da yavaşlamıştır. Diğer bir yandan sermaye arzcularının kartelci yapıda bulunması etkinlik kaybına yol açacağından, küreselleşmeden sağlanacak toplam kazancı kısıtlamaktadır.

Küreselleşme sürecinde üzerinde durulması gereken konu gelişmekte olan ülkelerin kendilerine sermaye çekme süreçleri zorluklarla dolu olmasına rağmen, gelişmiş ülkelerin rahatlıkla işgücünü kendilerine çektiğidir. Yalnız, daha önce de değindiğimiz üzere, göç hareketiyle sermayenin emeği kendine çekmesi durumu sosyal sorunları da beraberinde getirir. Bahsi geçen bu sorunlar göç alan ülkede işgücü kesimini bölmek yoluyla, işgücünün örgütlenmesine engel olur. Dolayısıyla emek arzcularının, ücretleri belirleme rolleri ellerinden alınır ve piyasada düşük ücret düzeyi oluşturulur. Bu nedenle sermaye çokuluslulaşmayı, beraberinde getireceği sosyal ve ekonomik sonuçları nedeniyle desteklemektedir.

Çokuluslulaşma durumu, ulus ülkelerin, sabit bir düşünce ya da görüşü benimsemiş “ümmeççi” ülkelere dönüşmesine neden olmaktadır. Çokuluslu bir ümmeççi ülke anlayışı, yapısı gereği düşünce özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Bu durum yurttaşların düşünceleri evirildikçe, ülkeye karşı bağlılıklarını azaltacak ve ülke bütünlüğü dayanıksızlaşacaktır. Düşünceler esnektir ve değişebilir, oysa bireyler bağlı bulunduğu ulusları değiştiremez. Ulus ülke anlayışı bireylerin düşünce özgürlüğünü sağlamakla kalmayıp, ülkenin bütünlüğünü de sağlayacak ve ömrünü uzatacaktır. Bu nedenle ulus ülke anlayışını korumak toplumun bütünlüğü, ekonomik ve sosyal refahı için önemli bir husustur.

Bu çalışma göç hareketi ile bölgelerarası sermaye akışı arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Sermayenin, emek yoğun bölgeye geçmemesi emeğin sermaye yoğun bölgeye geçmesine neden olduğu gibi; emeğin yaptığı bu geçiş hareketi sermayeyi daha da hareketsizleştirmektedir. Üretim faktörlerinin söz konusu hareketlerine bağlı olarak

bölgelerarası gelişme farklılıkları da derinleşmektedir. Anlaşılacağı üzere bu çalışma, bölgelerarası gelişme farklılıklarının önlenmesi için göç hareketine müdahale edilerek önlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece bölgelerarası sermaye hareketleri artacak ve küreselleşmeden elde edilecek toplam kazanç nispeten daha eşit şekilde bölüşülecektir.

Unutulmamalıdır ki göç verme işlemi, ekonomik ya da sosyal kaynaklı hiçbir sorunun çözümü değildir. Yeryüzünde, sorunlarını göç vererek çözen bir ülke örneği görülmemiştir. Yüzyıllardır göç veren Afrika ülkelerinin bugün bile yoksullukla boğuştuğunu görmekteyiz. Bu nedenle göç hareketi ekonomik ve sosyal sorunları çözmek bir yana dursun, daha şiddetli kılmakta ve yayılmasına neden olmaktadır.

Kaynakça

- Acar, M., & Demir, Ö. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç.
- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin.
- Akçura, Y. (2007). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Aytaş, N. (2002). Bölgesel Rekabet Gücünün Geliştirilmesinde Verimliliğin Rolü. *1(9)*, 1-24.
- Başel, H. (2006). İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, *0(51)*, 277-321.
- Castles, S. j., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı. B. U. Bal ve İ. Akbulut (Çev.)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Castles, S., & Kosack, G. (1985). *Immigrant Workers and Class Structure in Western Europe*. London: Oxford University.
- Çelik, F. (1999). Ekonomik Yönleriyle İç Göç Olgusu (Teori ve Uygulama). Kayseri: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, F. (2005). İç göçler: Teorik Bir Analiz. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *14(2)*, 167-184.
- Dinçer, B., Özaslan, M., & Kvasoğlu, T. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması*. Ankara: DPT.
- Dura, C. (1990). *Bilgi Toplumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ercilasun, M., Gencer, E., & Ersin, Ö. (2011). Türkiye'deki İç Göçleri Belirleyen Faktörlerin Modellenmesi (Modeling the Determinants of Internal Migration in Turkey). *International Conference On Eurasian Economies, SESSION 5B: Büyüme ve Gelişme I*, 319-324.
- Fane, G. (2000). *Capital Mobility, Exchange Rates and Economic Crises*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Gezgin, M. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları*, *0(23)*, 31-50.

- Greenwood, M. J. (1971). A Regression Analysis of Migration to Urban Areas of a Less Developed Country: The Case of India. *Journal of Regional Science*, 11(2), 253-262. doi:10.1111/j.1467-9787.1971.tb00255.x
- Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Harris, J., & Todaro, P. (1970). Migration, Unemployment and Economic Development: A two-sector Analysis. *American Economic Review*, 60(1), 126-142.
- Issah, I., Khan, T., & Sasaki, K. (2005). Do Migrants React to Infrastructure Difference between Urban and Rural Areas? - Development and Application of an Extended Harris-Todaro Model. *Review of Urban and Regional Development Studies*, 17(1), 66-88. doi:10.1111/j.1467-940X.2005.00096.x
- Ladinsky, J. (1967). Higher Education and Work Achievement Among Lawyers. 8(2). doi:10.1111/j.1533-8525.1967.tb01050.x
- Lewis, W. (1954). Economic Development With Unlimited Supplies of Labor. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 2(22), 139-191.
- Long, L. (1973). Migration Differentials by Educational and Occupation: Trends and Variations. *Demography*, 10(2), 243-258.
- Lucas, R. E. (1990). Why Doesn't Capital Flow From Rich To Poor Countries? *The American Economic Review*, 2(80), 92-96.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G. K., A., P., & Taylor, J. (2014). Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi (Çev.: S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci, M. M. Yüceşahin). *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Mitze, T., & Reinkowski, J. (2010). Testing The Validity Of The Neoclassical Migration Model: Overall And Age-Group Specific Estimation Results For German Spatial Planing Regions. *Journal For Labour Market Research*, 4(43), 277-297.
- Ören, K., & Yüksel, H. (2013). Türkiye'de Konut Sorunu ve Temel Dinamikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 47-83.
- Özgür, G., & Özel, H. (2008). Kapitalizm, Küreselleşme ve Yerelleşme: Sermayenin Gerçek Boyunduruğu. 3. *Karaburun Bilim Kongresi*. İzmir.
- Öztürk, M. (2010). Türkiye'de İç Göçe Katılanların Kent Yaşamına ve Kentsel Emek Piyasalarına Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(52), 245-264.
- Öztürk, M., & Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.
- Özyakışır, D. (2006). Ulus-Devlet ve Milli Egemenlik Bağlamında Teorik Bir 'Küreselleşme' Eleştirisi. *Jeopolitik Dergisi*, 5(30), 78-80.
- Sahota, G. S. (1968). An Economic Analysis of Internal Migration in Brazil. *Journal of Political Economy*, 76(2), 218-245.

- Schlottmann, A., & Herzog, H. (1984). Career and Geographical Mobility Interactions: Implications For The Age Selectivity of Migration. *Journal of Human Resources*, 19(1), 72-86.
- Schlottmann, A., & Herzog, H. (1984). Career and Geographical Mobility Interactions: Implications For The Age Selectivity of Migration. *Journal of Human Resources*, 1(19), 72-86.
- Serter, N. (1994). *Türkiye'nin Sosyal Yapısı*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sjaatad, L. A. (1962). The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy*, 70(5), 80-93.
- Todaro, M. (1976). *Internal Migration in Developing Countries*. Geneva: International Labor Office.
- Wallerstein, I. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş*, (Çev.: E. Abadođlu ve N. Ersoy). İstanbul: BGST.
- Yamak, O. (2004). *Üretim Yönetimi: Sistemsel Bir Yaklaşım*. İstanbul: Sinerji.